

## บทบรรณาธิการ

## Donor Counseling

### พิมล เชี่ยวศิลป์

ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย

การให้คำปรึกษาแก่ผู้บริจาคโลหิตเป็นกระบวนการที่จำเป็นในการรับบริจาคโลหิต เนื่องจากเป็นการให้ข้อมูล ความรู้ และแนวปฏิบัติ เพื่อให้ผู้บริจาคได้ใช้ประกอบการตัดสินใจในการบริจาคโลหิต การเตรียมตัวก่อนการบริจาคโลหิต และการปฏิบัติตัวให้มีสุขภาพดีอย่างสม่ำเสมอหลังการบริจาคโลหิต เพื่อการบริจาคโลหิตอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีปัญหาโลหิตจาง การให้รับทราบว่ามีผลตรวจอะไรบ้างในโลหิตบริจาค การแจ้งผลการตรวจโลหิตทั้งก่อนและหลังการบริจาค รวมทั้งการปฏิบัติตัวเมื่อพบว่าผลเลือดผิดปกติหรือการส่งต่อไปรักษาที่โรงพยาบาลต่อไป

การให้การปรึกษา เป็นการสนทนาระหว่างผู้บริจาคโลหิตกับผู้ให้การดูแล โดยมีความไว้วางใจว่าสิ่งที่บอกเล่าจะถูกเก็บเป็นความลับ การให้ข้อมูลของผู้ให้การดูแล เพื่อให้ผู้บริจาคมีความรู้และความเข้าใจพอที่จะตัดสินใจได้ว่าควรจะดำเนินการต่อไปอย่างไร เกี่ยวกับปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ หรือความไม่เข้าใจ ความวิตกกังวลหรือสิ่งที่เชื่อกันมาผิดๆ หากเป็นการให้การปรึกษาที่เกี่ยวกับการติดเชื้อ HIV จะมีการประเมินความเสี่ยงของการแพร่เชื้อ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงเพื่อการป้องกันไม่ให้แพร่เชื้อไปสู่ผู้อื่น

การให้ข้อมูลก่อนการบริจาคโลหิต อาจใช้สื่อเป็นบทความและคำอธิบายแก่ผู้ประสงค์จะบริจาคโลหิต ซึ่งมักจะทำเป็นกลุ่มโดยฝ่ายผู้จัดหาผู้บริจาคโลหิต และจัดทำก่อนการบริจาคโลหิต ข้อมูลดังกล่าวอาจเผยแพร่ให้โดย ครูผู้สอน โดยใช้สื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ และรวมถึงการชี้แจงความจำเป็นในการจัดหาโลหิตที่ปลอดภัย โดยแจ้งให้ทราบว่ามีผลตรวจโลหิตชนิดใดบ้าง เช่น ตรวจเพื่อคัดกรองการติดเชื้อ HIV และเชื้อ HIV คืออะไร มีวิธีป้องกันอย่างไร หากตรวจพบว่ามีผลตรวจโลหิตชนิดใดบ้าง เช่น ตรวจเพื่อคัดกรองการติดเชื้อ HIV และเชื้อ HIV คืออะไร มีวิธีป้องกันอย่างไร รวมถึงการรักษาความลับของข้อมูล และถ้าต้องการตรวจหาเพียงเชื้อ HIV ควรจะไปที่ไหนหาตรวจมาบริจาคโลหิต

#### การให้คำปรึกษาก่อนการบริจาคโลหิต

เป็นการให้การปรึกษาก่อนการบริจาคโลหิตแบบตัวต่อตัว โดยอธิบายเกี่ยวกับการตรวจหาเชื้อ HIV และตรวจหาเชื้ออื่นๆ การแจ้งผล และขั้นตอนเมื่อตรวจพบว่ามีผลบวก การปฏิบัติตัวเพื่อ

หลีกเลี่ยงหรือป้องกันการติดเชื้อ HIV ช่วยในการให้พิจารณาตนเองว่าเหมาะสมจะบริจาคโลหิตหรือไม่ หากเพิ่มมีประวัติเสี่ยงเมื่อเร็วๆ นี้ และต้องการตรวจเลือด ผู้ให้การปรึกษาสามารถส่งต่อไปรับบริการที่คลินิกนิรนาม ในรายที่เหมาะสมเป็นผู้บริจาคโลหิตได้ให้ลงชื่อรับทราบข้อมูล และยินยอมบริจาคโลหิต

#### การให้การปรึกษาหลังการบริจาคโลหิต

เป็นการให้การปรึกษาหลังการบริจาคโลหิตและการส่งต่อเพื่อการดูแลรักษา ทำเป็นรายๆ เฉพาะตัว มีการแจ้งผลต่างๆ ที่ตรวจพบว่าผิดปกติ เช่น ผลตรวจเชื้อ HIV ตรวจด้วยวิธีทางห้องปฏิบัติการติดเชื้อชนิดอื่นๆ อาจแจ้งทางจดหมายไปยังสถานที่ที่ผู้บริจาคได้แจ้งไว้ ซึ่งจะรวมถึงคำแนะนำให้หลีกเลี่ยงการแพร่เชื้อไปสู่ผู้อื่น และแนะนำหน่วยงานที่ควรให้สมาชิกครอบครัวไปรับการศึกษาและตรวจเลือด ซึ่งอาจได้รับการช่วยเหลือ และอาจไปพบผู้อื่นที่ติดเชื้อ HIV เหมือนๆ กัน เมื่อแจ้งผลการตรวจเลือดแล้วควรให้เวลากับผู้ติดเชื้อได้ซักถามในช่วงนี้ เพราะอาจมีผลกระทบอย่างมากต่ออารมณ์และจิตใจอย่างกระทันหัน แม้จะพอทราบขั้นตอนต่างๆ ในการรับรู้ผลบ้างแล้วก็ตาม การตรวจจากข้อมูลและการปรึกษาที่ได้รับก่อนการบริจาค จึงควรดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการฝึกอบรมมาโดยเฉพาะ

ในกรณีที่พบว่ามีปัญหาสุขภาพ ธนาคารเลือดมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลผู้บริจาคโลหิต ดังนั้นต้องทำให้มั่นใจได้ว่าผู้บริจาคโลหิต ซึ่งตามสถิติขององค์การอนามัยโลกมีผู้บริจาคอย่างน้อยประมาณ 7 ล้านคนที่ถูกปฏิเสธในแต่ละปี และประมาณ 1 ล้านรายที่ถูกคัดออกเนื่องจากมี transfusion transmissible infections (TTI) ซึ่งขึ้นกับความจำเป็นต้องให้การศึกษาและคำปรึกษา ตั้งแต่ก่อนลงทะเบียนเป็นผู้บริจาคโลหิต

การให้คำปรึกษามีความสำคัญ เมื่อผู้บริจาคถูกตรวจพบว่าไม่มีคุณสมบัติที่จะบริจาคโลหิตได้ การถูกงดชั่วคราวอาจทำให้ผู้บริจาคเสียขวัญ และหมดกำลังใจและมักจะไม่นำกลับมาบริจาคอีก

สำหรับการให้คำปรึกษาเมื่อบริจาคโลหิตแล้วมีความสำคัญในรายที่มีผลการตรวจเลือดที่ได้รับการยืนยันว่าบวกสำหรับผล TTI หรือเมื่อสงสัยว่าโลหิตของผู้บริจาคตนั้นทำให้เกิดอาการ

ไม่พึงประสงค์ในผู้ป่วยที่รับโลหิต ทั้งสองกรณีต้องการผู้ปฏิบัติงานที่มีความเป็นมืออาชีพ และมีความเห็นอกเห็นใจในการให้คำปรึกษาและข้อมูล และควรได้รับการดูแลรักษาจากแพทย์ในรายที่มีปัญหาทางการแพทย์

ธนาคารเลือดหรือศูนย์บริการโลหิตฯ และผู้บริจาคต้องมีความเข้าใจร่วมกันว่าข้อมูลและผลการทดสอบเลือดของผู้บริจาค ต้องถือเป็นความลับ การสัมภาษณ์และการให้คำปรึกษา ต้องทำในที่ซึ่งบุคคลที่ 3 ไม่ได้ยิน การจดบันทึกเกี่ยวกับข้อมูลของผู้บริจาคจะต้องถูกเก็บไว้เป็นอย่างดีและปลอดภัย เพราะการรักษาความลับเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อว่าผู้บริจาคจะได้บอกความจริงเกี่ยวกับสุขภาพหรือพฤติกรรมเสี่ยงของตน และผู้ที่ถูกปฏิเสธการบริจาคโลหิตไม่สมควรตกเป็นเหยื่อของสังคมเช่นกัน

**สหพันธ์สภาภชาชาติและสภาเสี้ยววงเดือนแดงระหว่างประเทศ ได้ให้แนวทางในการให้การปรึกษาผู้บริจาคโลหิตโดยจัดทำ check list ขึ้นดำไว้สำหรับ blood donor counseling ดังนี้**

- ได้ให้การปรึกษาแก่ผู้ที่ถูกปฏิเสธการรับบริจาคโลหิต เนื่องจากไม่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก
- ได้ให้คำปรึกษาหรือข้อมูลเป็นเอกสารก่อนการบริจาคโลหิต ซึ่งเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดเลือกผู้บริจาคโลหิต การตรวจโลหิต การให้งดบริจาคโลหิต หรือให้เลื่อนการบริจาคโลหิตออกไป และการพิจารณางดบริจาคด้วยตนเอง พร้อมกับมีแบบสอบถามเกี่ยวกับสุขภาพ
  - ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยในชีวิตประจำวัน แก่ผู้บริจาค ในรายที่มีปัญหาไม่ชัดเจน และ/หรือ แนะนำให้ไปพบแพทย์
  - ให้กำหนดเวลาที่แน่ชัดว่าจะกลับมาบริจาคได้เมื่อใด ในกรณีที่ต้องงดชั่วคราว
  - ให้การปรึกษาก่อนการบริจาคโลหิต เจ้าหน้าที่ควรสัมภาษณ์เป็นการเฉพาะตัวเพื่อให้มั่นใจว่าได้รับและเข้าใจในข้อมูลที่ให้ ดูแบบสอบถามไปพร้อมกัน ให้ผู้บริจาคมีโอกาสซักถาม และให้มีการลงชื่อในใบรับทราบและยินยอมบริจาคโลหิต วัดความดันโลหิตและฮีโมโกลบิน
  - แนะนำวิธีแก่ผู้บริจาคที่พบว่าฮีโมโกลบินต่ำให้เพิ่มระดับฮีโมโกลบิน
  - ส่งต่อผู้บริจาคที่ถูกปฏิเสธ เนื่องจากมีอาการซีดให้ได้รับการรักษา และทบทวนความถี่ในการบริจาค
  - สนับสนุนให้ผู้ที่ถูกให้งดบริจาคโลหิตถาวรไปซักชวนให้ผู้อื่นมาบริจาคโลหิต
- ให้ข้อมูลผู้บริจาคโลหิตเกี่ยวกับชนิดการตรวจกรองโลหิต

ที่รับบริจาค และขั้นตอนต่างๆ เมื่อพบว่าการตรวจให้ผลบวกหรือผิดปกติ

- ให้การปรึกษาหลังการบริจาคโลหิตแก่ผู้บริจาคทุกคนที่มีผลตรวจเลือดเป็นบวก ซึ่งการให้การปรึกษาควร
  - ทำด้วยความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ
  - ทำทันทีที่มีผลตรวจออกมา
  - ทำเป็นรายบุคคลโดยเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการฝึกอบรมและมีความรู้
  - ทำในที่ซึ่งเป็นส่วนตัว และให้ผู้บริจาคมั่นใจว่าข้อมูลของเขาจะถูกเก็บเป็นความลับ
  - อธิบายผลการตรวจโดยเฉพาะที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของผู้บริจาค
  - ทำอย่างมีเหตุผลและมีความเข้าใจ นำการสนทนาให้โอกาสและเวลาแก่ผู้บริจาคที่จะถามคำถามเพื่อให้คลายความสงสัยและความกังวลใจ
  - ถามถึงพฤติกรรมเสี่ยง และให้เห็นความสำคัญของการหยุดหรือป้องกันพฤติกรรมที่ไม่ปลอดภัยนั้นๆ
  - ส่งต่อผู้บริจาคโลหิตนั้นไปพบแพทย์ผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสมเพื่อการดูแลรักษาต่อไป
  - แนะนำผู้บริจาคให้แจ้งผู้สัมผัสโรค ซึ่งอาจกำลังมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ เพื่อได้รับการตรวจและรักษา

**เป้าหมายและขั้นตอนของการให้ข้อมูลและการปรึกษาแก่ผู้บริจาคโลหิต**

- การให้ข้อมูลก่อนการบริจาคโลหิต
  - ให้เวลาอธิบายเพื่อให้ผู้บริจาคเข้าใจเกี่ยวกับ HIV โดยมีเอกสารประกอบ
  - การให้การปรึกษาก่อนการบริจาคโลหิต
    - กำหนดเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครที่มีความชำนาญในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับ HIV ช่วยทำการพิจารณางดบริจาคด้วยตนเอง โดยให้ไปใช้บริการตรวจโลหิตที่เหมาะสมแทน
    - การให้ข้อมูลหลังการบริจาค และการให้การปรึกษา
      - มีเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการฝึกอบรมทำหน้าที่แจ้งผลการตรวจเลือด และให้การช่วยเหลือในระยะแรกทันทีที่ทราบผลการตรวจเลือด ควรมีเครือข่ายที่ดีกับบริการสาธารณสุข เพื่อให้แจ้งผลการตรวจเลือดในกรณีที่ผู้บริจาคมารับทราบผลที่ศูนย์บริการโลหิตฯ ไม่ได้ ซึ่งวิธีนี้ไม่มีระบบให้ปฏิบัติในประเทศไทย
      - การส่งต่อเพื่อติดตาม
        - การให้การปรึกษา พร้อมกับส่งต่อให้ได้รับการดูแลรักษาทางการแพทย์ที่เหมาะสม และติดตามการดำเนินโรคและผลการรักษาเป็นระยะๆ

### กระบวนการให้การปรึกษา

1. กระบวนการให้คำปรึกษามีหลักสำคัญ ดังนี้
  - ให้เวลาให้เพียงพอ
  - การยอมรับและเข้าใจในความกังวลของผู้บริจาคโลหิต
  - ความถูกต้อง และความชัดเจนของข้อมูลที่ให้ต้องตรงกันในทุกจุดของการให้บริการ และทั่วทั้งองค์กร จึงต้องมีการปรับปรุงข้อมูล และให้การอบรมบุคลากรอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ
2. การรักษาความลับ เป็นข้อกำหนดของวิชาชีพและจรรยาบรรณทางการแพทย์ ซึ่งทุกคนในองค์กรรวมทั้งอาสาสมัคร ต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดต่อผลการทดสอบเลือด การถูกปฏิเสธและการส่งต่อเพื่อการรักษา
3. การแจ้งผลการตรวจ HIV แก่ผู้บริจาคโลหิต
 

ต้องให้ผู้บริจาคโลหิตแจ้งความจำนงค์ก่อนการบริจาคว่าต้องการให้แจ้งผลการตรวจเลือดหรือไม่ จึงดำเนินการแจ้งเฉพาะผู้ที่ต้องการ

สำหรับผู้บริจาคที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ แต่ละประเทศควรมีนโยบายของตนเองว่าจะดำเนินการให้การปรึกษาและข้อมูลหลังบริจาคอย่างไร

ถ้าให้ดีแล้วผู้บริจาคทุกคนควรได้รับทราบถึงผลการตรวจเลือดของตนจะมีผลอย่างไรจะสูญเสียโอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือในการรักษาและป้องกันภาวะต่างๆ ที่อาจเกิดตามมา

ในบางประเทศอาจมีระบบเครือข่ายที่ดีกับการสาธารณสุขของประเทศ เพื่อให้ผู้บริจาคไปรับทราบผลได้สะดวกกว่า และมีบริการให้การปรึกษาและรักษาต่อ ณ จุดนั้น ทั้งนี้ขึ้นกับนโยบายของแต่ละประเทศ ที่สำคัญคือ ต้องมีการตรวจยืนยันโดยเชิญผู้บริจาคมาเจาะเลือดซ้ำต้องได้ผลบวกอีก จึงจะแจ้งผลได้

4. การให้การปรึกษาหลังจากที่พบว่าผลการตรวจเลือดบวกหรือยังสรุปไม่ได้ (indeterminate) ผลที่ได้ความจากการทดสอบที่ได้มาตรฐานตามข้อกำหนดของศูนย์บริการโลหิตฯ สำหรับผลที่ยังสรุปไม่ได้ ต้องมีการติดตามตรวจซ้ำภายใน 3 เดือน หรืออาจจะนานกว่านั้น ควรอธิบายให้หยุดบริจาคโลหิตไปจนกว่าจะสรุปผลได้ว่าเป็นผลบวกปลอม หรือหยุดถาวรหากเป็นผลบวกจริง และต้องระงับการกระทำความเห็นต่อจิตใจได้เช่นเดียวกับผู้มีผลเลือดเป็นบวก

5. ผลกระทบต่ออารมณ์ และจิตใจเมื่อทราบว่าติดเชื้อ HIV ซึ่งจะมีผลอย่างมากต่อผู้บริจาคในทุกๆ ด้านของชีวิต ต้องมีการประณามและการเยียวยาที่เหมาะสม รวมทั้งการส่งต่อเพื่อรับการรักษา

### การเฝ้าระวังและประเมินผล

การบันทึกข้อมูลต่างๆ ได้แก่ การพิจารณางบบริจาคด้วยตนเอง จำนวนผู้บริจาคที่ติดเชื้อ จำนวนผู้บริจาคที่มีปัญหาด้านจิตใจ เมื่อได้รับทราบผลตรวจเลือด กระบวนการใดที่มีผลช่วยการให้การปรึกษา ทั้งนี้สามารถนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์ เพื่อหาโอกาสพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ธนาคารเลือดของโรงพยาบาลที่มีการรับบริจาคโลหิต และศูนย์บริการโลหิต ควรกำหนดการให้การปรึกษาไว้ในนโยบายขององค์กร จัดทำคู่มือสำหรับการให้การปรึกษา ให้การฝึกอบรมแก่บุคลากร กำหนดผู้รับผิดชอบในการแจ้งผลการตรวจเลือดแก่ผู้บริจาคโลหิต

อาสาสมัครที่ช่วยงานในการรับบริจาคโลหิตที่มีความรู้และได้รับการฝึกอบรมสามารถช่วยในการรณรงค์ ผู้บริจาค โดยให้ข้อมูลและการปรึกษาก่อนการบริจาค แต่ไม่ควรให้ข้อมูลที่แจ้งผลเลือดโดยเฉพาะที่ผิดปกติแก่ผู้บริจาคเพราะอาจเกิดปัญหาผิดพลาดและควบคุมได้ยาก

การสำรวจผู้บริจาคโลหิต เพื่อสอบถามความคิดเห็นและให้ประเมินผลของกระบวนการต่างๆ ที่ผู้บริจาคโลหิตได้รับการปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ควรทำเป็นประจำทุกปีเพื่อเป็นข้อมูลมาพัฒนางานต่อไป

ปัจจุบันนี้ในประเทศไทยยังไม่มี National Guidelines สำหรับการให้การปรึกษาแก่ผู้บริจาคโลหิต ซึ่งอาจทำให้ปฏิบัติกันหลายรูปแบบ ไม่เป็นเอกภาพ คงเป็นหน้าที่ของศูนย์บริการโลหิตฯ ที่จะต้องเป็นองค์กรหลักในการจัดทำต่อไป

### เอกสารอ้างอิง

1. Donor health and counseling in Development of safe and Sustainable National Blood Program, Manual v2, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, The Global Advisory Panel of Corporate Governance and Risk Management of Blood Services in Red Cross and Red Crescent Societies, Draft 3 Feb.2010. p27-8.
2. Guidelines in Blood Donor Counseling, Section 3, WHO, 1994.

